

Крисенко Д. С.

«ІРАКСЬКА ПОЛІТИКА» АДМІНІСТРАЦІЇ ДЖОРДЖА БУША-СТАРШОГО (1991–1993 рр.)

Статтю присвячено шляхам розв'язання Сполученими Штатами Америки «іракського питання» та еволюції американської політики щодо Іраку за правління Джорджа Буша-старшого в період після закінчення війни у Перській затоці 1991 р.

Розуміння сучасних міжнародних відносин та місця в них України зумовлює потребу в дослідженні становлення нового світового порядку протягом 90-х рр. ХХ ст. «Іракське питання», що постало у 1990 р. внаслідок окупації іракськими військами Кувейту, стало своєрідним випробуванням цього порядку. Вивчення окресленої проблематики надзвичайно актуальне, оскільки українська історична наука приділяє недостатньо уваги питанням міжнародних відносин загалом. Отже, необхідно проаналізувати еволюцію поглядів керівників США на «іракську проблему» та шляхи розв'язання її.

Автор ставить мету дослідити формування та реалізацію Сполученими Штатами політики щодо Іраку після війни у Перській затоці 1991 р. до закінчення президентського терміну Дж. Буша-старшого у 1993 р. Джерельною базою є державно-правові акти, які безпосередньо й опосередковано визначали курс Вашингтона щодо Іраку, розміщені в електронному архіві Конгресу Федерації американських науковців (www.fas.org/irp/crs); мемуари Дж. Буша-старшого; документи ООН та МАГАТЕ, викладені на їхніх офіційних сайтах (www.un.org, www.iaea.org); повідомлення інформаційних агентств (www.cnn.com, www.news.bbc.co.uk).

Українські дослідники О. Маначинський, Н. Слободян, О. Коппель, В. Бруз, С. Шергін, П. Міщенко, Б. Парахонський та інші давали оцінку окремим політологічним і військово-прикладним аспектам міжнародних відносин у близькосхідному регіоні. Проте питання іракської політики адміністрації Дж. Буша-старшого залишалося поза їхньою увагою.

Військовий розгром Іраку багатонаціональними силами у 1991 р. збігся в часі із закінченням холодної війни. Ці обставини призвели до того, що в центральній частині Близького Сходу утворилася кардинально нова система міжнародних відносин, за яких роль гаранта безпеки «нафтових князівств» узяли на себе США [1]. Таку ситуацію можна пояснити тим, що з економічного та військово-політичного погляду Близь-

кий Схід залишався для Сполучених Штатів однією з найважливіших частин світу, адже він лежить на перехресті трьох континентів і містить майже 70 % світових запасів нафти. Представники американського академічного середовища погоджувалися з цією думкою. Попри те, що Москва вже не мала значного впливу на країни регіону, Сполучені Штати були стурбовані загрозою з боку радикальних сил, які могли кинути виклик прозахідним режимам [2]. Під останніми малися на увазі емірати Перської затоки, під «радикальними силами» – баасистський режим Іраку. На думку тодішнього голови начальників штабів ЗС США Коліна Паведа, «американська збройна присутність є вирішальним фактором збереження такої стабільності в цьому регіоні, за якої Кувейт вільний, нафта тече, а Саддам Хусейн не загрожує нікому за межами своїх кордонів» [3]. Для виконання цих завдань американські політики прагнули перетворити військову присутність своєї країни на умову збереження регіонального балансу сил. Засобами для цього було продовження дислокації сил швидкого реагування – військових кораблів і розширення мережі опорних пунктів і баз на території Кувейту, Саудівської Аравії, Катару, Бахрейну та ОАЕ.

Консервативно налаштована частина американського керівництва («яструби») наполягала на тому, що політику США слід спрямувати на усунення баасистського режиму насильницьким шляхом. У цих колах операція «Буря в пустелі» отримала назву «незавершеної війни» [4]. Як і під час «кувейтської кризи», головним представником цього напрямку був керівник «Бурі в пустелі», американський генерал Норман Шварцкопф. Зокрема навесні 1991 р. він заявив: «Ми виконали своє завдання, проте я розчарований» [5]. Його настрої почасти був зумовлений заявами Саддама Хусейна про власну перемогу над багатонаціональними військами: «з погляду історичних результатів і принципової історичної боротьби США програли. Результату досягне національна та навіть загальнолюдська бороть-

ба» [6]. Слід зазначити, що США, окупувавши в ході війни у березні 1991 р. 25 % території Іраку, за оцінками військових аналітиків, мали можливість узагалі знищити режим Саддама Хусейна через наступ на Багдад [7]. Реалізувати цей план було цілком реально, адже водночас з наземною операцією з визволення Кувейту в 14 з 18 іракських провінцій спалахнуло антиурядове повстання курдів та шіїтів. Не зважаючи на думку Н. Шварцкопфа про доцільність війни до повної капітуляції «багдадського крадія», Вашингтон не надав повсталим підтримку. США діяли на основі доктрини політичного реалізму, згідно з якою усунення Саддама Хусейна від влади могло спричинити розпад Іраку. Це мало призвести до приєднання його шіїтських районів до Ірану, який швидко відновлював збройні сили після ірано-іракської війни і також займав ворожу позицію щодо США. Своєю чергою, унезалежнення північних курдських районів загрожувало інтересам союзної до Сполучених Штатів Туреччини. Дж. Буш-старший писав на сторінках своїх мемуарів про те, що «ми віддали б перевагу тому, щоб... істотно знизити загрозу, яку становив Саддам для регіону, та послабити його владу, знищивши ще кілька дивізій республіканської гвардії. Водночас ми сподівалися, що народне повстання або переворот повалить Саддама, ні Сполучені Штати, ні країни цього регіону не бажали розпаду Іракської держави» [8].

Сукупність зазначених умов була визначальною під час формування подальшого курсу Білого дому щодо Багдада. До цих обставин входило також те, що Іракська Республіка, попри всі втрати, залишалася важливим гравцем у геополітичній структурі зони Перської затоки. Для стримування цієї держави від спроб військового реваншу Сполучені Штати до кінця 1992 р. розмістили у країнах Перської затоки 25 тисяч військово-службовців і 250 військових літаків. Така присутність була фактором, який давав Вашингтону змогу істотно впливати на зовнішню політику Багдада. Щоб поширити цей вплив і на внутрішньополітичну сферу, Сполучені Штати 1991 р. утворили на території Іраку зони, заборонені для польотів військової авіації цієї країни. Офіційно такий захід було спрямовано на захист курдської та шіїтської громад Іраку від репресій з боку іракських урядових військ, незважаючи на те, що у 1991 р. сили коаліції дали можливість вийти з оточення у Кувейті 80 уцілілим іракським танкам і взяти участь у придушенні повстання в Іраку. Із запровадженням зон під контролем США та Великої Британії опинилися 60% повітряного простору Іракської Республіки [9]. Легітимність цього заходу Вашингтон і Лондон доводили положеннями антиіракських резолюцій Ради Безпеки ООН, ухвалених у 1990 р. Втім

ці документи були релевантними до «кувейтської кризи» та не згадували ні про які заборони на польоти іракської авіації.

Протягом 1991–2003 рр. ВПС США патрулювали територію Іраку, що супроводилося опором іракських ППО та ракетно-бомбовими ударами у відповідь. Відбувалося це під час загострення конфлікту двох держав, який невдовзі став відкритим.

Причиною військово-політичної конфронтації були також ідеологічні суперечки (січень 1992 р.), пов'язані з поглядами на результати операції «Буря в пустелі». Звертаючись до нації в річницю початку недавнього конфлікту, С. Хусейн заявив, що Багдад не тільки не програв війни, а, навпаки, переміг. В іракських мас-медіа розпочато масовану кампанію, спрямовану проти Сполучених Штатів, а на адресу Кувейту та Саудівської Аравії знову прозвучали погрози. Відповідно, в американських ЗМІ також переглядалися результати війни в Перській затоці. Цю війну відтоді політичні кола США позиціонували як незавершену. Така позиція фактично усунула перешкоди перед військовим керівництвом США у веденні в повітряному просторі Іраку бойових дій низької інтенсивності та нанесення ударів по оборонних закладах на його території. Перші з них відбулися в 1993 р., після того, як 27 грудня 1992 р. американські літаки атакували в «забороненій зоні» іракський МіГ-25. Наступним кроком Вашингтона стала серія ракетно-бомбових ударів, здійснених 13 січня 1993 р. по військових об'єктах (зокрема й по т. зв. «багдадському ядерному центру») на території Іраку [10]. В цій операції, яка одержала кодову назву «Desert Sting» («Жало пустелі»), взяло участь 200 одиниць американської та британської авіатехніки та 15 тисяч чоловік особового складу. Цю військову акцію Вашингтон і Лондон уперше провели без будь-яких санкцій міжнародного співтовариства та навіть без очевидного приводу.

Чергову серію ударів по Іраку здійснено після того, як 13 квітня 1993 р., за день до візиту Дж. Буша до Кувейту, кувейтська служба безпеки заарештувала 14 осіб, запідозрених у підготовці замаху на президента. Розслідування встановило, що зловмисники пов'язані з іракськими спецслужбами. Відповіддю США на це були удари, завдані їхньою авіацією 27 червня по будинку, в якому розміщувалося керівництво іракської розвідки [11]. Ці авіаудари, як і створення «безпольотних зон», не було схвалено Радою Безпеки ООН, проте американські та британські політики переконували світову спільноту в тому, що такі порушення суверенітету Іраку перешкоджатимуть С. Хусейну чинити репресії проти опозиції та національних меншин. Крім того,

статус Сполучених Штатів як єдиної світової наддержави визначав те, що жодна країна або інституція світу не могли поставити під сумнів правильність американської тактики.

Крім регулярних ракетно-бомбових ударів, США кілька разів на рік проводили маневри поблизу іракського кордону, відпрацьовуючи різні варіанти бойових операцій. Їхня необхідність була зумовлена тим що, незважаючи на піддрив військового потенціалу Іракської Республіки та жорсткий зовнішній контроль над її збройними силами, уряд Саддама Хусейна встояв і навіть зміцнив позиції всередині держави. Позиціонований західними ЗМІ як ґрунтований на беззаконні та репресивному апараті, баасистський режим не міг викликати симпатії в демократично орієнтованого американського суспільства. Усунення його й інсталяція в Іраку плюралістичної політичної системи перетворилися на пріоритетне зовнішньополітичне завдання Вашингтона, актуальне впродовж 1990-х рр.

Окрім силових, не менш ефективними засобами тиску на Ірак були методи економічних санкцій. Варто зазначити, що протягом означеного періоду режим антиіракських санкцій мав іншу мету, ніж запроваджений у 1990 р. для припинення окупації Кувейту [12]. Ця ситуація відобразилася в резолюції № 687, ухваленій Радою Безпеки ООН 3 квітня 1991 р., яка містила умови післявоєнного врегулювання, а також продовжувала дію системи заходів, спрямованих на політичну й економічну ізоляцію Іраку з метою здійснення тиску на нього [13]. Наступна резолюція – № 688 – уточнювала умови, за яких цю блокаду слід було припинити, а саме: зупинення Багдадом репресій щодо цивільного населення Іраку та ліквідація арсеналів власної зброї масового знищення [14]. Окрім того, санкції вводилися для роззброєння іракської армії, перешкоджання Іракові подальшого нагромадження зброї, виконання ним усіх резолюцій Ради Безпеки. Режим санкцій забороняв імпорт будь-яких товарів з Іракської Республіки, переказування туди фінансових засобів, співпрацю у військовій сфері. Від закінчення війни у Перській затоці цей режим і далі посилювався.

З метою контролювати виконання зазначених умов було утворено Комітет із санкцій. Резолюції РБ ООН, які започатковували цей режим, не регламентували статус та повноваження Комітету, тому його працівників фактично не обмежували у правах. У ширшому контексті Комітет із санкцій мав функції кількох рівнів. По-перше, це визначення терміну дії резолюцій; по-друге, – встановлення списку товарів, які можна передавати Іракові як гуманітарну допомогу [15].

Іншим органом, діяльність якого спрямовувалася на обмеження суверенітету Іраку, була Спе-

ціальна комісія ООН (ЮНСКОМ), утворена з ініціативи США 19 квітня 1991 р. для виконання резолюції № 687. До компетенції цього агентства належали виявлення та нейтралізація ядерної зброї і потужностей, придатних для її виробництва, а також забезпечення дотримання Іраком його зобов'язань за Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. До складу ЮНСКОМ увійшли представники 15 непостійних членів Ради Безпеки, головою яких було призначено шведського дипломата Ральфа Екеуса, а його заступником – представника США Роберта Галуччі [16]. Роззброєння Іраку мало реалізовуватися за результатами дії системи всебічного та постійного спостереження та контролю. Крім того, ЮНСКОМ одержала аналогічний мандат щодо хімічної та бактеріологічної зброї, а також засобів їхньої доставки. До компетенції комісарів також увійшов контроль за виконанням усіх пунктів резолюцій РБ ООН, прийнятих стосовно Іраку, та санкцій проти нього [17]. Відповідно до цих вимог С. Хусейн був змушений допускати міжнародних експертів на будь-які об'єкти в підпорядкованій йому країні – як військові, так і адміністративні й господарчі.

Мотивуючи потребу пролонгації режиму ембарго, Дж. Буш у посланні до Конгресу від 3 серпня 1992 р. наголошував на невиконанні Іраком санкцій ООН, через що «Сполучені Штати разом зі світовим співтовариством продовжують дію економічних санкцій проти Іраку, бо баасистський режим відмовився повністю виконати резолюції ООН, які вимагали ліквідації іракської зброї масового знищення, демаркацію іраксько-кувейтського кордону, звільнення кувейтських та інших бранців, виплати репарацій та повернення Кувейту цінностей, вивезених з його території впродовж окупації. Тому санкції ООН повинні діяти далі» [18]. Характеризуючи суть економічних санкцій, слід зазначити, що для досягнення своїх цілей Сполучені Штати запроваджували їх не вперше. Проте, на відміну від аналогічного ембарго проти Куби або Лівії, до антиіракського було зобов'язане долучитися все світове співтовариство. Санкції проти Багдада в поєднанні з санкціями проти Тегерана ввели в міжнародні відносини нове поняття – «подвійне стримування», зміст якого у травні 1993 р. розкрив М. Індик (радник президента у справах Близького Сходу) під час виступу у Вашингтонському інституті близькосхідної політики та деталізував Ф. Гоз (працівник департаменту арабських та ісламських наук у Раді зовнішньої політики США) на сторінках видання «Форін Афейрз». На думку останнього, політика врівноваження ісламістського режиму в Ірані баасистським режимом Іраку цілком вичерпалася. Сполучені Штати мали досить сил і впливу на регіо-

нальні держави для того, щоб протистояти двом цим державам одночасно [19]. У своїй статті Ф. Гоз також зазначав про «побічний ефект» «подвійного стримування», який полягав у потенційному поєднанні антиамериканських зусиль Багдада й Тегерана, незважаючи на їхню тривалу ворожнечу.

З'ясувати, на якому рівні розвитку перебуває іракська ядерна програма, було одним з найважливіших завдань США протягом 1991–2003 рр. Згідно з оцінками Ханса Блікса (генерального директора МАГАТЕ), Ірак перед війною 1990–1991 рр. розробив і реалізовував програму зі збагачення урану, до завершення якої лишалося від 1 до 1,5 року [20]. Щоб підтвердити це припущення, МАГАТЕ разом з ЮНСКОМ протягом 1990-х рр. інспектувала іракські ядерні об'єкти. Першу з цих інспекцій було проведено 15–21 травня 1991 р. Обґрунтовуючи жорсткі заходи контролю тих галузей іракської економіки, які гіпотетично могли бути пов'язані зі створенням зброї масового знищення, Спецкомісія покликала на Статут МАГАТЕ, зміст якого зводився до здійснення контрольних функцій. Зокрема, у цьому документі йшлося про те, що Департамент гарантій, створений у межах МАГАТЕ, «забезпечує контроль за ядерними установками та матеріалами шляхом дослідження відповідних облікових документів, перевірки роботи операторів на ядерних установках, вибіркового замірювання у ключових точках установок» [21].

Такі повноваження можна було тлумачити залежно від ситуації, яка складалася в певні моменти «іракської кризи», що Багдад розцінював як втручання у свої внутрішні справи. Через це вже у червні 1991 р. моніторинг промислових, військових та адміністративних закладів Іраку викликав опір з боку іракської влади. Натомість Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос Галі надіслав іракському президентові послання, в якому наголошував, що тільки точне надання підлеглими йому держслужбовцями інформації про іракську ядерну програму та відсутність перепон у роботі інспекторів можуть задовольнити світову спільноту. 18 липня дирекція МАГАТЕ ухвалила резолюцію, в якій дії іракців було покритиковано через їхнє небажання співпрацювати з інспекторами.

Американські представники в РБ ООН висловлювали пропозиції щодо збільшення вимог перед Іраком водночас із прямими погрозами застосувати силу проти нього. Не маючи можливості відповісти на ці погрози, міністерство закордонних справ Іраку звернулося до Ради Безпеки з метою розглянути питання щодо послаблення тиску на нього. Ці запити іракців було проігноровано. Наступними кроками Ради

Безпеки стало посилення активності інспекторів МАГАТЕ та ЮНСКОМ: до кінця 1991 р. Ірак відвідала 21 група. Крім цього, Рада Безпеки резолюцією № 715 від 11 жовтня 1991 р. передавала до прерогатив ЮНСКОМ поліційну, політичну та економічну владу в Іраку; наукові й освітні заклади цієї країни передавалися під «суворий контроль та обмеження, які можуть набувати абсолютної... форми» [22].

Показово, що санкції – не єдиний на той час механізм, спрямований на падіння баасистського режиму. Ефективним засобом досягнення мети було стимулювання діяльності іракської антиурядової опозиції. Характеризуючи суть цих відносин, слід враховувати те, що адміністрація США не від самого початку війни в Перській затоці ставила за мету усунути С. Хусейна від влади. Американські експерти з близькосхідних питань, які працювали над цією проблематикою, обґрунтовували тезу про те, що владу в Іраку, здійснювану авторитарними методами, має підтримувати сунітська частина населення. Тому протягом усього періоду «кувейтської кризи» (з 2 серпня 1990 р. по 28 лютого 1991 р.) американські посадові особи уникали зустрічей з іракською опозицією. На зламі 1990–1991 рр. бажаним для США було усунення С. Хусейна зі збереженням авторитарного режиму в Іраку. Заборона 1988 р. Джорджа Шульца (державного секретаря в 1982–1988 рр.) на будь-які контакти з курдськими лідерами, діяла і після поразки Іраку в 1991 р. Байдушність до іракських повстанців та оприлюднення цієї заборони викликали резонанс в американських і світових ЗМІ. Через це постанову Дж. Шульца було скасовано [23]. Втім у 1991 р. Білий дім так і не надав збройним формуванням курдів ніякої допомоги. Коаліційні війська, що перебували на території Іраку, не чинили опору діям іракських вертольотів, за допомогою яких придушувався народний виступ (попри заборону Іракові використовувати військову авіацію за умовами мирної угоди від 28 лютого 1991 р.). Невдовзі стратегі американської зовнішньої політики зіткнулися з суперечністю: об'єднаний Ірак є гарантом збереження балансу сил на Близькому Сході; водночас іракський президент та його режим – один з основних чинників порушення тієї стабільності, яку, на їхню думку, вони мали гарантувати. Було вирішено усунути С. Хусейна.

За розрахунками ЦРУ, санкції були тим чинником, який мав спровокувати військовий переворот в Іраку протягом кількох місяців. Ставка робилася на вищих офіцерів, які в попередній період становили найбільш привілейовану частину суспільства. Режим санкцій і зруйнована економіка Іраку мали перерости в їхнє незадоволення режимом. Проте до середини 1991 р. про-

гнозованого військового перевороту не сталося. Тому американське керівництво переорієнтувалося на опозицію в еміграції. Питання щодо цього не раз порушувалося в Конгресі, зокрема членами Комітету з розвідки палати представників. Серед конгломерату угруповань увагу американських політиків привернули два. Одне з них зосереджувалося навколо колишнього представника Іраку в ООН Салаха Омара ат-Тікріті й базувалося у Великій Британії. Друге очолював генерал Мустафа Хасан ан-Накиб, колишній голова генштабу іракської армії, який проживав у Сирії. Американці співпрацювали з ат-Тікріті ще з січня 1991 р., коли утворена ним «Іракська національна згода» мала здійснити палацовий переворот. Інший варіант усунення С. Хусейна запропонувало угруповання Накиба – внаслідок повстання іракських полонених та дезертирів, які опинилися в Саудівській Аравії на початку 1991 р. Втім проти цього плану виступило саудівське керівництво, яке непокоїлося щодо безпеки власної країни [24].

Проте ідею заколоту американці не відкинули, лише переорієнтувалися на інших його потенційних виконавців. Серед них найбільшу увагу привернув Ахмед Чалабі (впливовий бізнесмен іракського походження, араб-суніт, який мешкав у Лондоні). Перші контакти з ним Конгресу й Білого дому відбулися наприкінці 1991 р. В ході цих переговорів А. Чалабі виявив готовність до спільних дій. Невдовзі під його керівництвом із представників іракської діаспори було утворено Іракський національний конгрес – організацію, яка об'єднала окремі опозиційні угруповання. Декларовані ним цілі зводилися до повалення баасистського режиму та демократизації Іраку. Саме цей період (кінець 1991 р.) слід вважати початком співпраці США з іракською опозицією [25].

Активності ІНК значною мірою сприяло те, що соціальну базу баасистського режиму становила здебільшого сунітська частина населення, яке, зокрема, мешкало в Багдаді й західних пустельних провінціях Анбар та Айнав. Натомість представники інших релігійно-конфесійних груп мали сумніви щодо легітимності центральної влади. Незважаючи на це, організація державного перевороту була ускладнена наявністю численного та розгалуженого апарату державної безпеки. З огляду на це більш імовірним видавалось усунення С. Хусейна шляхом широкого повстання на півдні та півночі країни з подальшим захопленням столиці.

Як зазначалося, спробу такого заколоту вже робили загони курдського ополчення на півночі й шіїтського – на півдні Іраку, коли в березні 1991 р. вони стихійно підняли повстання проти місцевих адміністрацій і регіональних філій пар-

тії БААС. Іракська регулярна армія, попри те, що її саму розгромили війська США, виявилася спроможною придушити цей виступ. Гуманітарна криза, яка виникла внаслідок цього, зумовила нагальну потребу в новій операції багатонаціональних сил в Іраку, – тепер з метою захисту та допомоги цивільному населенню. Комплекс заходів, ужитих американськими військами для підтримки безпеки мешканців Північного Іраку, сприяв поверненню до власних домівок великої кількості втікачів.

Окрім того, захист курдської громади з боку США полягав у встановленні в Іраку «зон, заборонених для польотів» військової авіації цієї країни на північ від 36 паралелі [26]. Тому контролювати Багдад над північними областями фактично було неможливо. Незважаючи на присутність мухабарату (служби безпеки) в Іракському Курдистані, його територія оптимально підходила для дислокації сил і штабу ІНК. Протягом 1991–1993 рр. тривала дискусія щодо варіантів усунення С. Хусейна, які зводилися до урядового перевороту або ж народного повстання.

У червні 1992 р. у Відні відбулася перша офіційна зустріч представників організацій, які ввійшли до Іракського національного конгресу з американськими урядовцями. Попри певні розбіжності в їхніх поглядах на майбутнє Іраку, в результаті цієї конференції було сформовано керівний орган ІНК – 30-членну раду, яку очолив А. Чалабі [27]. Наприкінці липня делегати ІНК відвідали Вашингтон, де їх прийняли радник з національної безпеки Brent Скоукрофт і державний секретар Джеймс Бейкер. Наслідком цієї зустрічі стало рішення про утворення «безпольотної зони» й на півдні Іраку. Акція мала на меті пожвавити активність шіїтської опозиції та була одним з перших заходів, спрямованих на підтримку іракської опозиції з боку США [28].

На слуханнях у Конгресі в серпні 1992 р. обговорювалися варіанти усунення С. Хусейна від влади. Вчена-сходознавець Лорі Мілрої для послаблення його режиму пропонувала такі кроки:

- послабити ембарго для Іракського Курдистану;
- передати частину іракських авіарів, заморожених у 1990 р. у користування антиурядовій опозиції;
- висунути Саддаму Хусейну звинувачення у військових злочинах і злочинах проти людства;
- запровадити резолюцію РБ ООН № 688 як одного з програмних документів для ІНК;
- ООН приділити більшу увагу проблемі Іраку;
- посилити інтенсивність військових операцій проти Іраку [29].

На думку дослідниці, підтримка ембарго, впроваджена проти Іраку після війни в Перській затоці, стала умовою закріплення нового світо-

вого порядку, який був неможливим без стабільності в регіоні Перської затоки. Неодмінною обставиною для цього також було усунення Саддама Хусейна від влади [30].

Отже, протягом періоду від припинення війни в Перській затоці у 1991 р. до закінчення президентського терміну Дж. Буша політика США щодо Іраку еволюціонувала від спроб зберегти режим С. Хусейна як гаранта втримання стратегічного балансу сил на Близькому Сході до дій,

спрямованих на його ліквідацію та прихід до влади в Іраку демократичного уряду. Причиною цього став перегляд результатів конфлікту 1991 р. основними його учасниками. Методами досягнення цілей Сполучених Штатів щодо Іраку виступали економічні санкції, підтримка іракської антисаддамівської опозиції та авіаудари по території Іраку. Ця політика мала сприяти падінню авторитета С. Хусейна та послабленню його владних позицій.

1. Титоренко В. Персидский залив: пути к региональной стабильности / В. Титоренко // Мировая экономика и международные отношения. – 1994. – № 4. – С. 128–129.
2. Zunes St. The United States and the Middle East / St. Zunes // Current History. – 1997. – Vol. 96. – No. 606. – P. 90–91.
3. Цит. за: Киселев В. И. Новые тенденции в международных отношениях на Ближнем и Среднем Востоке и политика России / В. И. Киселев // Новые тенденции в международных отношениях в Азии. – М.: ИВ РАН. – 2002. – С. 75.
4. The Unfinished War. A Decade Since Desert Storm. – Режим доступу : <http://www.cnn.com/SPECIALS/2001/gulf.war/unfinished/war/index.html>. – Назва з екрана.
5. Цит. за: Апдайк Р. Дж. Саддам Хусейн. Политическая биография. Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – С. 490. – Серия «След в истории».
6. Maynes C. Dateline Washington: a Necessary War? / C. Maynes // Foreign Policy. – 1992. – Vol. 82. – P. 119.
7. Саддам Хусейн. – М.: «Синдбад», Гос. музей искусства народов Востока, 1997. – С. 306.
8. Буш Дж. Мир стал другим / Дж. Буш, Б. Скоукрофт ; пер. с англ. – М.: Международные отношения, 2004. – С. 434.
9. Containment: The Iraqi no-fly zones. – Режим доступу : http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/events/crisis_in_the_gulf/forces_and_firepower/244364.stm. – Назва з екрана.
10. Соколов А. Боевые действия многонациональных сил против Ирака (январь 1993 года) / А. Соколов, А. Азаров // За рубежом военное обозрение. – 1993. – № 8. – С. 33–36.
11. Корж Г. П. Саддам Хусейн: история взлёта и падения / Г. П. Корж. – Харьков : Фолио, – 2004. – С. 442–443.
12. Yearbook of the United Nations 1990. Department of Public Information UN, N.Y., Martinus Nijhoff Publishers. – Dordrecht/Boston/London. – Vol. 44. – P. 191.
13. C.S. Resolution 687 (1991). S-RES-687 (1991).
14. C.S. Resolution 688 (1991). S-RES-688 (1991).
15. Conlon P. Functional Aspects of the Committee's Work / P. Conlon // United Nations sanctions management: a case of the Iraq Sanctions Committee, 1990–1994. – Ardsley, N.-Y. : Transnational Publishers, Inc., 2000. – P. 45–48.
16. UNSCOM basic facts. – Режим доступу : <http://www.un.org/Depts/UNSCOM/General/basicfacts.html>. – Назва з екрана.
17. Yearbook of the United Nations 1991. Department of Public Information UN, N.Y., Martinus Nijhoff Publishers. – The Hague/Boston/London. – Vol. 45. – P. 173–174.
18. Цит. за: Слободян Н. В. «Іракське питання» в системі міжнародних відносин в 90-х роках ХХ століття : дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук / Слободян Наталя Володимирівна. – Ужгород, 2002. – С. 46.
19. Gause III F.G. The Illogic of Dual Containment / F. G. Gause III // Foreign Affairs. – 1994. – Vol. 73. – No. 2. – P. 56–67.
20. Боровой Я. История бомбы / Я. Боровой // Новое время. – 1993. – № 3. – С. 30–33.
21. Iraq Nuclear Verification Office (INVO). – Режим доступу : <http://www.iaea.org/OurWork/SV/Invo/index.html>. – Назва з екрана.
22. C.S. Resolution 715 (1991). S-RES-715 (1991).
23. Mylroie L. Help the Iraqi Resistance / L. Mylroie – Режим доступу : <http://www.lauriemylroie.com/archive/WSJ3-26-91.pdf>. – Назва з екрана.
24. Боровой Я. Предпоследнее покушение / Я. Боровой, А. Чудодеев // Новое время. – 1992. – № 8. – С. 29–30.
25. Cordesman A. H. The «Periphery»: Opposition Movements and Ethnic and Sectarian Issues / A. H. Cordesman, A. S. Hashim // Iraq: Sanctions and Beyond. – Boulder, Westview Press, 1997. – P. 64.
26. Containment: The Iraqi no-fly zones. – Режим доступу : http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/events/crisis_in_the_gulf/forces_and_firepower/244364.stm. – Назва з екрана.
27. Cordesman A.H., Hashim A.S. Вказ. праця. – С. 66.
28. Katzman K. Iraq's Opposition Movements. Congressional Research Service report. – March 26, 1998 / K. Katzman. – Режим доступу : <http://www.fas.org/irp/crs/crs-iraq-op.htm#10>. – Назва з екрана.
29. Options for dealing with Iraq: Hearings before the Defense policy panel of the Committee on armed services, House of Representatives, 102nd Congr., 2nd Session, hearing held. – August 10 and 11, 1992. – Wash. : Gov. print. off., 1993. – P. 6.
30. Там само. – С. 4.

D. Krysenko

THE “IRAQI ISSUE” IN THE ADMINISTRATION OF GEORGE BUSH, SR. (1991–1993)

The article underlies the ways of solving the “Iraqi issue” by the USA and the evolution of George Bush, Sr. administration’s policy towards Iraq after the end of the Gulf War 1991.